

Dansk Landbrugsstatistik 1875—1898.*)

Et Forsøg af *G. Faye*,
Bestyrer af Nakskov Sukkerfabrik.

Motto: En højt udviklet Statistik er
en mægtig Løftestang for
økonomisk og kulturel Ud-
vikling.

I.

I et Samfunds økonomiske Liv vil Næringsmængden altid blive det fundamentale.

Man kan tænke sig et menneskeligt Samfund uden Boliger, uden Klæder, uden Samfundsorganisation, — men uden Føde! Nej!

En Eskimostamme gaar uvægerlig til Grunde, hvis Fangsten glipper i nogen Tid, Klæder, Bolig, Fangstredskaber o. s. v. være iøvrigt til Stede i rigelig Mængde. I et civiliseret Samfund, hvor Befolkningens Ernæringspunkt er saa lavt, at det ikke muliggjør nogen Expansion, drager Hungersnøden uhjælpelig ind, naar Høsten slaar fejl. Som sagt: Føden er det primære. Boligerne kan forfalde, Klæderne kan reduceres til Pjalter, Ilden slukkes, Samfundsordenen løsnes — men Føden, den maa man have.

Alt dette kan jo synes banalt at fremhæve, det er jo saa umiddelbart indlysende. Naar jeg alligevel har gjort det, da er det, fordi jeg gjerne vil akcentuere, at skal man bygge en Forstaaelse af Samfundets økonomiske Liv op, da skal det være paa Grundlag af Fødespørgsmaalet som det fundamentale.

---

*) Afhandlingen vil blive forelagt ved et Møde i det kgl. danske Landhusholdningsselskab i Marts Maaned 1901.

Det har iøvrigt altid været et Ønske fra Nationaløkonomernes Side at faa Befolkningens Forbrug af Næringsmidler saa nøje præciseret som muligt. Man ved til Punkt og Prikke, hvad der bruges af saadanne statskontrollerede Varer som Øl, Brændevin, Sukker o. s. v., men hvad der forbruges af Flæsk og Brød, Kjød og Æg o. s. v., det ligger delvis endnu hen i det uklare*).

Under Forudsætning af ovenstaaende Betragtningers Rigtighed har jeg nu i nærværende Afhandling søgt at kaste Lys over nogle af disse Forhold og navnlig søgt at diskutere, hvilke Veje der vare farbare eller kunne gjøres farbare for at føre til Maalet.

Da jeg endvidere under Arbejdets Forløb fandt, at det vilde være formaalsstjenligt, om man kunde samle hele Forbruget, Omsætningen osv. under et Fællesmaal, har jeg reduceret de forskellige Værdier til Foderenheder = 1 Pd. reduceret Korn. — Det er selvfølgelig særdeles instruktivt at faa detailleret Klarhed over Omsætning og Forbrug af Fødemidler som Kjød og Brød, Ost og Mælk osv.; men vil man skabe sig et Helhedsbillede af disse Forhold, er det næsten nødvendigt, at man maa finde et Fællesmaal, hvori de forskellige Størrelser kunne gaa op.

Det sædvanlige Fællesmaal, hvori man som Regel lader saadanne Forhold gaa op, er jo Penge. Men Penge er nu en Gang i mere end én Retning en alt anden end heldig Værdimaaler, naar det gjælder om at maale en Udvikling. Pengenes vaxlende Kjøbeevne medfører jo overordentlig let vrang Forestillinger, hvorudaf Sandheden ofte ikke er let at udrede, og at de gjør det, hvor der f. Ex. er Tale om at maale vort Landbrugs Udvikling, derom er der vist ingen Tvivl.

Derimod har man i Foderenheden: et Pund reduceret Korn — der i de senere Aar mere og mere har vundet Hævd paa Landbrugsregnskabets Omraade — en ganske anden sikker Værdimaaler for Udviklingen. Fra et rent

---

*) Det eneste Forsøg herhjemme, saa vidt mig bekendt, findes i Beretningen om Handelsmødet 1894.

videnskabeligt Standpunkt kan der utvivlsomt siges meget imod den; men i den store Praxis har man, saa vidt jeg kan skjønne, intet bedre Fællesmaal til Brug ved Samstilling af Landbrugets fabrikative Virksomheder: Produktion af Mælk, Smør, Kjød, Æg osv.

I Almindelighed har dette Fællesmaal kun været brugt til at maale Værdien af Vegetabilier; Statistisk Bureau bruger det saaledes for mange Vegetabiliers Vedkommende som Gjennemgangsled for at komme til Værdien af Penge. I denne Afhandling er jeg gaaet et Skridt videre, idet jeg ogsaa har inddraget Produktionen af dyriske Produkter under dette Fællesmaal. Det vil maaske ved første Øjekast se noget søgt ud at finde et Stk. udført Hest udtrykt ved 10,000 Pd. reduceret Korn, en indført ved 5600 Pd., et Pd. Smør ved 16, et Pd. Flæsk ved 6.8 osv. I Realiteten er det dog den samme Tanke, selv om der principielt set er en Væsensforskjel. Ved Reduktion af Vegetabilier udtrykker man Næringsværdien i reduceret Korn, ligeoverfor dyriske Produkter det Antal Pund reduceret Korn, der har været nødvendig til at producere dem.

Der kan ganske vist indvendes, at disse Tal ere fluktuierende. I Aar produceres et Pd. Smør med 16 Pd. reduceret Korn, 100 Pd. Mælk med 75 Pd.; næste Aar er Udviklingen maaske naaet saa vidt, at man naar det samme Resultat f. Ex. med respektive $15\frac{1}{2}$ og 70 Pd. reduceret Korn.

I Virkeligheden behøver denne Fluktuation heller ikke at være nogen Hindring for Tankens Anvendelighed; den peger kun hen paa, at man ogsaa skal holde aabent Øje med denne Side af Udviklingen, ja den aabner endog et Perspektiv af klarere Forstaaelse og bedre Overblik over Landbrugets produktive Virksomhed end hidindtil. Hvor stor Interesse vilde det f. Ex. ikke have, om man Aar til Aar kunde følge Forbruget af Foderenheder pr. Pd. Smør og Æg, pr. Pd. Kjød og Flæsk osv.?

Idet jeg nu gaar over til at undersøge de Veje, der ventelig kunne føre til Løsningen af ovenstaaende Spørgsmaal, skal jeg bemærke, at jeg til Grundlag for disse

Arbejder har — gennem Statistisk Bureau — haft Høstabellerne (de reviderede), Kreaturtællingerne, Arealberegningerne samt Ind- og Udførselslisterne.

Som bekendt opgiver Statistisk Bureau i sine Høstabeller ikke Græsningens Mængde eller Værdi. Vil man imidlertid have et Helhedsbillede af det danske Landbrugs Produktivitet, kan denne Faktor sikkert ikke undværes — den andrager ca. 100 Mill. Kr. om Aaret —; jeg har derfor søgt at finde denne Værdi.

At denne Opgave er ret vanskelig, naar man vil løse den for de forløbne Aar, er indlysende. Naar det derimod gjælder om at faa den løst ad Aare, og der ikke stilles for store Fordringer til Exaktitet, f. Ex. ikke større end Statistisk Bureau stiller til Høsttallene, forekommer den mig slet ikke uløselig.

Tager man f. Ex. Høsttallene — Foldtallene — til Forbillede, hvorledes fremkomme de?

Sogneraadet diskuterer ganske kort Spørgsmaalet; man bliver saa enig om at se lidt paa, hvad man satte dem til sidste Aar, og derfra argumenteres der i Reglen ud til den endelige Fastsættelse. — At disse Tal fremkomme paa Grundlag af et saare løseligt Skjøn, kan vist nok siges at være in confesso; men alligevel er det den almindelige Mening, at de i det Store og Hele komme Sandheden temmelig nær.

Kan man nu ikke paa et lignende Grundlag skaffe sig Tal for Græsningen? — Jeg tror det!

Lad Sogneraadene gennem et lignende Skjøn som for Foldudbyttets Vedkommende opgive, hvor mange Græsdage de forskjellige Kreaturtyper omtrentlig have haft, samt den Værdi, hvortil den paagjældende Egn anslaaer en saadan Græsdag, eller, hvad der er det samme: hvor mange Pd. Kraftfoder den ækvivalerer; mon man da ikke med tilstrækkeligt Materiale vilde faa brugelige Gjennemsnitstal?

Det er klart, at disse Tal ikke kunne blive helt nøjagtige; men det forekommer mig dog, at der er den

allerstørste Sandsynlighed for, at de ville kunne staa Maal med Vurderingen af den øvrige Høst.

Jeg skal forsøge at illustrere Tanken ved et Exempel. Lad os tænke os, at en Kommune har en Kreaturbestand af:

			Ialt Græsblade	Pd. reduc. Korn pr. Græsblad	Ialt Pd. re- duc. Korn
142 Stk. voxne Heste	à 60	Græsblade	8520	8	68160
14 - Plage	- 155	—	2170	5	10850
7 - Føl	- 155	—	1085	5	5425
481 - Køer og Tyre	- 155	—	74555	8	596440
79 - unge Tyre og Kvier	- 165	—	13035	5	65175
100 - Kalve	- 165	—	16500	3	49500
267 - store og smaa Faar	- 240	—	64080	1	64080
					859630

Græsningen har altsaa været ca. 859,630 Pd. reduc. Korn værd og under Forudsætning af 4.5 Øre for et Pd. reduc. Korn (f. Ex. Kapitelstaxten for Blandsæd) = Kr. 38,683.³⁵. Lad der nu have været disponibelt af Græsning af Eng og Ager, Grønfoder og Halvbrak, Overdrev osv. 600 Tdr. Land, da har Græsningens værdien altsaa været ca. 64 Kr. pr. Td. Land.

At Græsningens Værdi — reduc. Korn — vil blive omdisputeret, er klart, men man vil sikkert hurtigt finde sig til Rette.

Gaar man nu over til at undersøge, hvorledes man skal faa Mælkeproduktionen og de deraf afledede Produkters Mængde bestemt, da vil det let erkjendes, at Udviklingen er gaaet en saadan Vej, at den letter Opgaven saare meget. Derigjennem, at langt den største Del Mælk samles paa Mejerierne, bliver det muligt at føre Kontrol med Produktionen. Der er vel endnu væsentlig kun nogle større Herre- og Proprietærgaarde, som selv drive Mejeri, men ogsaa herfra vilde en Statsinstitution som Statistisk Bureau let kunne skaffe de fornødne Tal.

Lad os nu se, hvilke Tal man skulde have frem fra Mejerierne og de større Gaarde, der drive selvstændigt Mejeri, for at faa et Overblik saavel over Produktion som Forbrug:

Aarlig modtagen Mælkemængde			
»	Produktion af Smør		
»	—	- Ost	
»	—	- skummet Mælk	{ til Mennesker » Kalve » Føl » Svin » do.
»	—	- Valle	

Det er klart, at det vil være saare vanskeligt at faa frem, hvorledes Forbruget af skummet Mælk fordeler sig, men med lidt god Villie vil man sikkert finde Tal, som komme Sandheden temmelig nær. Der bør selvfølgelig ogsaa skjønnes over, hvor megen sød Mælk der anvendes til Kalve (Føl) og Mennesker.

Kommer man nu til Kjødproduktionen, da stiller Spørgsmaalet sig noget vanskeligere. Der gives her næppe nogen Udvej — i alt Fald ikke uden at der skulde sættes et uforholdsmæssigt stort Apparat i Scene — til at finde exakte Tal; dertil foregaar Slagtningen paa for mange Steder. Ad Omveje kan man dog muligvis komme til Resultater, der maa kaldes brugelige. Der vil saaledes være en vis Rimelighed for, at man nogenlunde rigtigt kan faa slaaet fast, hvor meget Kjød der produceres pr. Ko. I enhver Besætning ved man jo præcist, hvor mange Kalve der fødes og slagtes om Aaret, hvor mange Ud-sætterkøer der sælges og slagtes osv. Spørger man derfor rundt i Landet, f. Ex. Kontrollforeningerne, om, hvad der i Gjennemsnit bliver af den aarlige Produktion af Kalve f. Ex. pr. 100 Køer, vil man faa et Billede af Kjødproduktionen. Jeg skal fremføre et Exempel:

Aarlig Kjødproduktion levende Vægt*) pr. 100 Køer:

Slagtet	{	8 Stk. Udsætterkøer (Tyre)	1000 Pd. = 8000 Pd.
		10 » —	750 - = 7500 -
		50 » Kalve	70 - = 3500 -
		10 » —	150 - = 1500 -
			= 20500 Pd.
Døde	{	3? » Køer	800 - = 2400 Pd.?
		6 » Kalve	70 - = 420 -
			= 2820 -
			<u>23320 Pd.</u>

det vil sige det samme som, at der paa den givne Egn produceres 233 Pd. Kjød pr. Ko, hvoraf til Slagtning 205 Pd. levende Vægt.

At man i Aarenes Løb gennem denne Metode, navnlig efterhaanden som den mere regnskabsmæssige Behandling af Landbrugets Produktion trænger igennem, vil kunne faa brugelige Tal, forekommer mig ganske sandsynligt.

Ad samme Vej vil man ventelig ogsaa kunne komme til Bestemmelse af Mængden af Faarekjød og Uld.

Kommer man nu til Produktionen af Svinekjød, da kan man her tænke sig 3 Veje:

Man kan for det første søge at faa fastslaaet, hvor mange levende Grise der i Gjennemsnit fødes Aaret rundt pr. So, samt den Gjennemsnitsvægt, hvormed de slagtes.

Lad os antage, at der fødes ca. 14 levende Grise pr. So aarlig (Tallet 14 vil vist synes noget lille), samt at den Gjennemsnitsvægt, hvortil de slagtes, er 170 Pd. Man har da i Aaret 1898: $135,825 \text{ Grisesøer} \times 14 = 1,901,550 \times 170 = \text{ca. } 323 \text{ Mill. Pd. levende Vægt.}$

Man kan ogsaa sige, at der i Danmark i 1898 fandtes 1,035,353 Fedesvin og Grise. Gaar man ud fra, at disse fornyes hver 7de Maaned (200 Dage), har man $200 : 365 / 1,035,353 : X = 1,890,000 \text{ Stk.} \times 170 = \text{ca. } 321 \text{ Millioner Pund.}$

Og endelig kunde man søge at udfinde, hvad Til-

*) I Kjødvægten er medtaget Talg, Nyre, Hjerte, Lever, Lunge, Tunge og Hovedets spiselige Dele.

væxten pr. Individ omtrent vilde være pr. Dag. Lad denne antages at være 0.75 Pd., man har da: $0.75 \times 1,178,514 \times 365 = \text{ca. } 323 \text{ Mill. Pd.}$

Jeg skal her tilføje, at der selvfølgelig kan gjøres den berettigede Indvending, at det er lidt farligt at bygge paa et ganske enkelt Tal, som skal multipliceres med Tusinder, for ikke at sige Millioner; en lille Fejl, f. Ex. i Tallet 0.75, vil selvfølgelig medføre en ganske betydelig Fejl i selve Hovedresultatet. Men kan det samme ikke siges om alle Høsttallene? Ogsaa her vil en lille Fejl i det Foldudbytte, en enkelt tillægger Høsten, medføre et lignende Resultat. — Men skulde man da ikke igjennem en Mængde Oplysninger fra erfarne Mænd i Mejerier, Kontrolforeninger osv. kunne naa til Gjennemsnitstal, som vilde komme Sandheden nær?

II.

Medens det saaledes forekommer mig, at der gives farbare Veje, eller om man vil, at der kan fremskaffes farbare Veje til at faa vore Landbrugsforhold i en ganske anden Grad fyldig statistisk belyst end hidtil, kan det desværre ikke siges om de Veje, som føre tilbage i Tiden, — de ere næsten ufarbare. Naar jeg alligevel har prøvet at vandre ad dem, da er det nærmest, fordi det forekom mig at være meget instruktivt — selv om Tallene vare meget betingelsesvis rigtige —, om man ved en Oversigt over de svundne Aar kunde illustrere Tankegangen i nærværende Artikel. Hvem véd — maaske en eller anden kunde fristes til dyberegaaende Undersøgelse for at sætte korrekte Tal i Stedet.

De fixe Punkter, hvorfra her iøvrigt er gaet ud, har været Kreaturtællingerne i 1876, 1881, 1888, 1893 og 1898, og de øvrige Tal ere fremkomne ved et mere eller mindre løst Skjøn, resultatet af hin Tids Landbrugsliteratur eller Forespørgsler hos Landmænd, hvis Virksomhed falder i dette Tidsrum.

Til Exempel skal jeg fremhæve de Forudsætninger, hvorpaa Mælke- og Kjødproduktionen er baseret:

Aar	Pd. Mælk pr. Ko daglig	Foderenheder	Pd. Kjød	Foderenheder pr. 1 Pd. Kjød
		pr. 100 Pd. Mælk	levende Vægt pr. Ko aarlig	
1876	7.5	84	200	5.8
1881	8.0	82	220	5.7
1888	9.0	80	235	5.6
1893	10.5	75	240	5.5
1898	11.5	70	245	5.4

For Hestenes Vedkommende er der forudsat følgende Forbrug:

Aar	Foderenheder	Foderenheder
	for Heste daglig	pr. Plag og Føl daglig
1876	9.5 1735	6
1881	10.0	6
1888	10.5	6
1893	11.0	6
1898	11.0 2005	6

For Svinene har Udgangspunktet været 0.75 Pd. pr. Svin daglig.

Tal, som — hvad enhver Fagmænd vil se — kun ere og kun kunne være fremkomne ved et Skjøn.

Paa Grundlag af disse Betragtninger findes nedestaaende en samlet Oversigt saavel over Høstresultaterne som over Produktionen af dyriske Artikler, Mælk og Kjød, for Aarene 1875—1898. Medens Høstresultaterne for Statistisk Bureaus Vedkommende opgjøres i Tønder, har Opgjørelsen her fundet Sted i Pund, ligesom Roer, Kartoffer, Hø osv. er reduceret til Korn. For Kjødproduktionens Vedkommende er Opgjørelsen gjort i Pund levende Vægt. (Se Tabellerne Side 538, 539 og 542.)

Naar man nu ser disse Talrækker igjennem, vil man først og fremmest lægge Mærke til den udprægede Fremgang paa alle Punkter, mindst paa Kornavlens, mest paa Rodfrugternes Omraade. Navnlige udmærke Aarene fra 1890 sig ved stærk Fremgang. Denne Fremgang kan

A.

I. Høstudbyttet i Danmark 1875—1898,

udtrykt i Millioner Pund reduceret Korn.

Aar	Kartofler	Roer	Ialt Rodfrugt	Ho	Gresning	Ialt Ho og Gresning	Korn	Tilsammen
1875	210.48	51.57	262.05	725.88	2100	2825.88	3580.60	6668.62
1876	190.78	45.06	235.84	918.23	2120	3038.23	2996.72	6270.79
1877	152.48	64.93	217.41	734.20	2140	2874.20	3207.91	6299.52
1878	198.13	89.10	287.23	1000.11	2160	3160.11	3806.65	7253.99
1879	114.04	93.76	207.80	960.36	2180	3140.36	3320.19	6668.35
1880	241.42	113.00	354.42	779.26	2200	2979.26	4003.87	7337.55
1881	221.56	107.11	328.67	646.83	2220	2866.83	3462.22	6657.72
1882	148.34	172.22	320.56	981.27	2240	3221.27	3810.34	7352.17
1883	284.42	206.78	491.20	735.06	2260	2995.06	3550.20	7036.46
1884	244.18	227.73	471.91	907.15	2280	3187.15	3526.61	7185.67
1885	270.58	280.92	551.50	885.57	2300	3185.57	3756.07	7493.14
1886	290.93	311.00	601.93	759.01	2320	3079.01	3844.60	7526.44
1887	303.84	308.67	612.51	777.28	2340	3117.28	3745.25	7475.04
1888	237.09	298.96	536.05	866.94	2360	3226.94	3710.19	7473.09
1889	361.05	385.56	746.61	888.02	2380	3268.02	3402.22	7416.85
1890	220.89	428.01	648.90	1127.55	2400	3527.55	3930.98	8107.43
1891	255.40	455.70	711.10	1030.01	2420	3450.01	3952.77	8113.88
1892	334.18	486.31	820.49	1133.44	2440	3573.44	4358.94	8752.87
1893	381.78	492.31	874.09	693.21	2460	3153.21	3372.33	7399.63
1894	292.73	570.52	863.25	1088.32	2480	3568.32	3847.38	8278.95
1895	366.37	615.42	981.79	1199.51	2500	3699.51	4067.10	8748.40
1896	384.80	658.37	1043.17	1198.74	2520	3718.74	4069.65	8831.56
1897	357.67	655.39	1013.06	1215.95	2540	3755.95	3722.75	8491.76
1898	293.77	573.04	866.81	1539.60	2560	4099.60	3984.15	8950.56

A.

2. Femaarigt Gjennemsnit af Danmarks Høstudbytte 1875—1898,

udtrykt i Millioner Pund reduceret Korn.

Aarene	Kartofler	Roer	Ialt Rodfrugt	Ho	Græsning	Ialt Ho og Græsning	Korn	Tilsammen
1875—79	173.18	68.88	242.06	867.06	2140	3007.76	3382.43	6632.25
1880—84	227.98	165.37	393.35	809.91	2240	3049.91	3670.65	7113.91
1885—89	292.70	317.02	609.72	835.54	2340	3175.54	3691.65	7476.91
1890—94	297.00	486.57	783.57	1014.51	2440	3454.51	3892.48	8130.56
1895—98	350.65	625.56	976.21	1288.45	2530	3818.45	3960.91	8755.57

selvfølgelig skyldes to Aarsager: dels kan den hidrøre fra, at flere og flere uproduktive Arealer drages ind under Dyrkning, dels fra, at Jordens Ydeevne er voxet. Begge Forhold have gjort sig gjældende. Det dyrkede Areal, eksklusive Græsningen, er steget fra 2,799,239 Tdr. Land i 1875 til 3,295,953 i 1896, og hvad Foldudbyttet angaar, vil man se, at Stigningen har været til Stede for alle Produkter, navnlig for Rodfrugter.

Man vil sandsynligvis ogsaa lægge Mærke til den Forskjel, der er paa Jordens Ydeevne ligeoverfor Korn, Græs og Rodfrugter. Det er en af Fordelene ved at anvende »reduceret Korn« som Maalestok, at man lettere kan faa et Overblik over saadanne Forhold. Ved at udtrykke Næringsværdien af Rodfrugter og Græsning i reduceret Korn viser det sig, at medens 1 Td. Land med Græs kun giver ca. 7 Fold (et Tal, der muligvis endog er noget vel højt), giver 1 Td. Land med Korn ca. 9 Fold, og 1 Td. Land med Rodfrugter naar op til ca. 20 Fold. (Se Side 540 og 541.)

Man vil maaske ogsaa lægge Mærke til, at Græsningen viser et højere Foldtal end Ager- og

B.

1. Foldudbyttet af Danmarks Høst 1875—1898,

udtrykt i reduc. Korn: Sække à 200 Pd. (Deciton).

Aar	Korn	Kartofler	Roer	Hø af Ager og Eng	Græsning	Hø og Græsning
1875	8.94	13.69	16.45	5.15	6.19	5.89
1876	7.43	12.45	13.29	6.41	6.22	6.27
1877	7.89	9.84	16.32	5.11	6.24	5.91
1878	9.29	12.64	19.08	6.93	6.27	6.46
1879	8.04	7.19	17.18	6.63	6.29	6.39
1880	9.62	15.05	18.30	5.36	6.32	6.04
1881	8.25	13.66	15.63	4.43	6.34	5.78
1882	9.05	8.93	19.84	6.69	6.43	6.50
1883	8.40	16.74	19.54	4.99	6.50	6.06
1884	8.32	14.05	17.42	6.14	6.59	6.45
1885	8.83	15.22	19.21	5.97	6.67	6.46
1886	9.00	16.02	18.85	5.10	6.76	6.26
1887	8.74	16.38	17.53	5.20	6.84	6.34
1888	8.62	12.52	15.59	5.77	6.93	6.57
1889	7.91	19.06	18.79	5.77	7.04	6.64
1890	9.14	11.65	19.59	7.16	7.16	7.16
1891	9.19	13.47	19.78	6.40	7.28	6.99
1892	10.14	17.62	20.05	6.89	7.40	7.23
1893	7.85	20.12	18.83	4.12	7.53	6.37
1894	8.95	15.42	20.02	6.34	7.65	7.20
1895	9.46	19.30	20.80	6.79	7.78	7.45
1896	9.47	20.26	20.93	6.70	7.91	7.48
1897	8.66	18.84	20.83	6.79	7.97	7.55
1898	9.27	15.47	18.22	8.60	8.04	8.24

B.

2. Femaarigt Gjennemsnit af Danmarks Foldudbytte 1875—1898,

udtrykt i reduc. Korn: Sække à 200 Pd. (Deciton).

Aarene	Korn	Kartofler	Roer	Hø af Ager og Eng	Græsning	Hø og Græsning
1875—79	8.32	11.16	16.46	6.05	6.24	6.18
1880—84	8.73	13.69	18.15	5.52	6.44	6.17
1885—89	8.62	15.84	17.99	5.56	6.85	6.45
1890—94	9.05	15.66	19.65	6.18	7.40	6.99
1895—98	9.22	18.47	20.20	7.22	7.93	7.68

Enghø. Dette er sikkert ikke rigtigt. Den eneste Grund, jeg kan tænke mig hertil, er, at Statistisk Bureau ikke faar opgivet hele Udbyttet af det til Agerhø anvendte Areal: nemlig kun det høstede Hø, ikke den Græsmængde, det leverer før eller efter Høhøsten. Denne Græsningsmængde kommer saa de egentlige Afgræsningsarealer til Gode og gjør disse Tal noget vel store. Udbyttet er saaledes kun godt 60 Kr. pr. Td. Land for en 1ste Aars Græsmark — det er vel nærmest den, der bruges til Høslet —, medens Græsningen naar op til ca. 70 Kr., et Tal, der som sagt sikkert er for højt.

Som man vil se, har der været en stadig Fremgang i Retning af Produktion af Mælk, Oxe- og Svinekjød, medens Produktionen af Faarekjød er gaaet tilbage. (Side 542.) Med Hensyn til Beregningen af den slagtede Vægt, da er der, efter Fradrag af, hvad der tabes ved Død, regnet 55 pCt. for Oxer og Faar og 78 pCt. for Svin. Tallene taale, som man vil forstaa, ikke nogen altfor

C.

Produktion af dyriske Produkter

i Millioner Pund.

Aar	Levende Vægt			Slagtet Vægt			Mælk	Uld
	Oxe- kjød	Faare- kjød	Svine- kjød	Oxe- kjød	Faare- kjød	Svine- kjød		
1875	176.0	64.0	136.6	87.1	33.1	106.5	2425.0	7.0
1876	179.6	63.2	137.9	88.9	32.7	107.5	2458.3	6.9
1877	183.2	62.4	139.2	90.7	32.3	108.5	2491.5	6.8
1878	186.8	61.6	140.5	92.5	31.9	109.5	2524.7	6.6
1879	190.4	60.8	141.8	94.3	31.5	110.5	2558.0	6.5
1880	194.0	60.0	143.1	96.1	31.1	111.5	2591.2	6.3
1881	197.7	59.3	144.4	97.9	30.7	112.6	2624.5	6.2
1882	201.5	57.8	153.9	99.8	29.9	120.0	2697.4	6.0
1883	205.3	56.5	163.4	101.6	29.2	127.5	2770.3	5.9
1884	209.1	55.0	172.9	103.5	28.5	134.9	2843.2	5.7
1885	212.9	53.6	182.4	105.4	27.7	142.3	2916.1	5.5
1886	216.7	52.2	191.9	107.2	27.0	149.7	2989.0	5.3
1887	220.5	50.7	201.4	109.1	26.2	157.2	3061.9	5.1
1888	224.2	49.3	211.0	111.0	25.5	164.6	3134.7	4.9
1889	227.9	49.3	214.2	112.8	25.5	167.1	3282.8	4.9
1890	231.6	49.3	217.4	114.6	25.5	169.6	3430.8	4.9
1891	235.3	49.4	220.6	116.5	25.5	172.0	3578.9	5.0
1892	239.0	49.4	224.8	118.3	25.5	174.5	3726.9	5.0
1893	242.7	49.4	227.0	120.1	25.5	177.0	3875.0	5.0
1894	246.4	48.5	246.1	122.0	25.0	191.9	3995.9	4.9
1895	250.2	47.6	265.2	123.8	24.6	206.8	4116.7	4.7
1896	253.9	46.8	284.4	125.7	24.1	221.8	4237.6	4.6
1897	257.7	45.9	303.5	127.5	23.7	236.7	4358.4	4.4
1898	261.4	45.0	322.6	129.4	23.2	251.6	4479.3	4.3

fintmærkende Kritik; til Orientering for Spørgsmaalet ere de dog forhaabentlig tilstrækkelig nøjagtige.

Produktionen af Æg og Kjød af Fjerkræ mangler, som man vil se; det har ikke været mig muligt at faa brugbart Materiale.

III.

Ind- og Udførslen af Landbrugsprodukter.

For at faa et Overblik over Landets Forbrug af Fødemidler maa selvfølgelig Ind- og Udførslen præciseres.

Denne foreligger jo paa en vis Maade exakt bestemt gjennem Statistisk Bureau, men dog ikke paa en saadan Maade, at Tallene, navnlig for de dyriske Produkters Vedkommende, direkte kunne bruges. I mange Tilfælde faar man nemlig kun Stykketallet opgivet. Hvis nu Overskudsudførslen kunde beregnes ved en simpel Subtraktion, vilde Sagen jo være ganske simpel, men det kan den ikke; dertil er Forskjellen paa et Stykke indført og udført Kreatur i mange Tilfælde for stor. Man kan saaledes ikke uden videre trække en lille russisk Hest fra en stor Jyde, eller et Stk. indført Lam fra et udført Faar osv.; man maa tage Størrelsen med i Betragtning.

Dette Forhold frembyder selvfølgelig en stor Vanskelighed; men vil man løse Opgaven, kan man ikke gaa udenom, og der er derfor, saa nøjagtigt som man har kunnet faa det oplyst, fastslaaet Vægt for de forskellige ind- og udførte Kreaturer.

Hvor Grænsen iøvrigt ligger for, hvad der skal tages med, hvad ikke, kan ogsaa være omdisputabelt. Skal Haar, Huder, Ben, indført Uld osv. tages med? De ere ikke medtagne her, heller ikke Havesager, Mark- og Havefrø, Kartofler og lignende mindre vigtige Udførselsartikler. Derimod er Ris og Sukker medtaget.

Danmarks Overskudsudførel af Landbrugsprodukter i 1875—1898 i Millioner Pund.

(÷ betegner altsaa Overskudsindførel).

Aar	Korn (formalet og uformalet), Klid og Kager	Kjød, levende og slagtet (levende reduc. til slagtet)	Smør	Æg, Mill. Snese	Margarine	Fedt og Ister	Ris	Sukker (Sirup)
1875	315.831	89.00	23.39	1.58		÷ 1.98	÷ 11.947	÷ 43.558
1876	300.356	92.17	26.07	1.33		÷ 3.36	÷ 9.491	÷ 43.250
1877	÷ 115.444	86.21	20.71	0.88		÷ 4.86	÷ 8.868	÷ 42.009
1878	171.028	79.62	18.32	1.14		÷ 4.19	÷ 10.215	÷ 48.273
1879	291.763	74.11	18.85	1.26		÷ 4.61	÷ 13.710	÷ 44.964
1880	214.036	88.74	19.17	1.91		÷ 8.41	÷ 13.525	÷ 48.761
1881	61.595	88.62	18.22	1.78		÷ 6.57	÷ 14.130	÷ 47.532
1882	÷ 52.406	110.41	21.78	2.27		÷ 2.86	÷ 18.425	÷ 47.285
1883	÷ 269.512	139.49	27.07	2.57		÷ 3.71	÷ 15.166	÷ 48.928
1884	÷ 455.836	132.76	24.88	3.39		÷ 3.37	÷ 15.232	÷ 40.826
1885	÷ 327.720	92.87	26.28	3.50		÷ 5.85	÷ 17.890	÷ 24.404
1886	÷ 207.530	110.53	32.04	4.55		÷ 4.89	÷ 12.643	÷ 27.499
1887	÷ 541.846	126.19	38.05	5.36		÷ 6.64	÷ 19.360	÷ 13.619
1888	÷ 708.606	110.75	47.98	4.65		÷ 3.96	÷ 14.951	÷ 17.142
1889	÷ 820.282	132.60	54.95	5.27		÷ 8.02	÷ 16.301	÷ 26.264
1890	÷ 743.330	138.36	70.56	5.66	÷ 2.91	÷ 11.53	÷ 13.176	÷ 21.933
1891	÷ 660.313	150.40	69.38	6.08	÷ 1.88	÷ 12.87	÷ 32.447	÷ 29.152
1892	÷ 631.643	152.57	68.27	6.98	÷ 2.18	÷ 11.92	÷ 21.549	÷ 52.214
1893	÷ 701.067	143.17	72.32	6.09	÷ 1.89	÷ 8.97	÷ 30.583	÷ 35.494
1894	÷ 1242.459	167.07	80.15	7.10	÷ 2.81	÷ 10.83	÷ 13.123	÷ 26.811
1895	÷ 1335.742	196.90	87.32	6.74	÷ 2.41	÷ 11.98	÷ 26.811	÷ 40.381
1896	÷ 1187.668	196.70	88.71	8.45	÷ 3.13	÷ 13.22	÷ 8.781	÷ 25.699
1897	÷ 1682.838	174.24	96.21	10.90	÷ 4.46	÷ 19.17	÷ 12.543	÷ 35.248
1898	÷ 1607.759	167.63	111.56	12.07	÷ 4.65	÷ 25.60	÷ 12.186	÷ 40.279

**Danmarks Overskudsudførsel 1875—1898, beregnet
i Millioner Pund reduceret Korn.**

(÷ betegner altsaa Overskudsindførsel.)

A a r	Korn og Foderstoffer	Levende Krea- turer	Fede- varer	Ris og Sukker	Tilsammen
1875	315.831	831.234	455.541	÷ 55.500	1547.106
1876	300.356	875.692	465.373	÷ 52.741	1588.689
1877	÷ 115.444	817.097	355.528	÷ 50.877	1006.304
1878	171.028	804.765	321.596	÷ 58.488	1238.901
1879	291.763	770.163	206.933	÷ 57.674	1211.185
1880	214.036	896.837	311.691	÷ 62.286	1360.378
1881	61.595	868.917	302.162	÷ 61.662	1171.012
1882	÷ 52.406	1014.050	421.560	÷ 65.710	1317.494
1883	÷ 269.512	1208.136	543.116	÷ 64.094	1417.646
1884	÷ 455.836	1047.933	612.996	÷ 56.058	1149.035
1885	÷ 327.720	818.110	543.220	÷ 42.294	991.316
1886	÷ 207.530	922.294	701.659	÷ 40.142	1376.281
1887	÷ 541.846	990.732	882.389	÷ 32.979	1298.296
1888	÷ 708.606	652.744	1234.298	÷ 32.093	1146.343
1889	÷ 820.282	891.706	1317.707	÷ 42.565	1346.566
1890	÷ 743.330	1025.582	1457.729	÷ 35.109	1704.872
1891	÷ 660.313	933.367	1528.091	÷ 61.599	1739.546
1892	÷ 631.643	850.244	1586.412	÷ 73.763	1731.250
1893	÷ 701.067	624.803	1793.542	÷ 66.077	1651.201
1894	÷ 1242.459	888.236	1901.302	÷ 39.934	1507.145
1895	÷ 1335.742	948.119	2194.738	÷ 67.192	1739.923
1896	÷ 1187.668	651.256	2451.003	÷ 34.480	1880.111
1897	÷ 1682.838	654.526	2424.792	÷ 47.791	1348.689
1898	÷ 1607.759	341.008	2752.119	÷ 52.465	1432.903

**Femaarigt Gjennemsnit af Danmarks Overskudsudførsel
1875—1898,
beregnet i Millioner Pund reduceret Korn.**

(÷ betegner altsaa Overskudsindførsel.)

Aarene	Korn og Foderstoffer	Levende Krea- turer	Fede- varer	Ris og Sukker	Tilsammen
1875—79	192.707	819.790	360.994	÷ 55.056	1318.435
1880—84	÷ 100.425	1007.175	438.305	÷ 61.962	1283.093
1885—89	÷ 521.197	855.117	935.855	÷ 38.015	1231.760
1890—94	÷ 795.762	864.446	1653.415	÷ 55.296	1666.803
1895—98	÷ 1453.502	648.727	2455.663	÷ 50.482	1600.406

Dette er jo det kjendte Billede fra mange Aar: en stærkt stigende Indførsel af Korn og Foderstoffer samt en ligeledes stærkt stigende Udførsel af dyriske Produkter.

For at faa et samlet Overblik over hele dette Forhold ere alle Fedevarer reduceret til Korn, ligeledes de udførte Heste. En indført Hest er saaledes regnet til 5600 Pd. Korn, en udført til 10,000 Pd., et Stk. indført Faar (Lam) til 300 Pd. Korn, et udført til 800 Pd., et Pd. Smør til 16 Pd. Korn, et Pd. Flæsk (Skinker, Kjød, Pølse) til 6.8 Pd. Korn osv.

Man vil af Listerne Side 544—546 se, at der indtil 1881 som Regel har været Overskudsudførsel af Korn og Foderstoffer, fra 1882 Overskudsindførsel, der stadig stigende naar op til ca. 1683 Millioner Pd. i 1897. Overskudsudførselen af levende Kreaturer (i reduceret Korn) har været nogenlunde konstant, dog med Undtagelse af de sidste Aar, hvorimod Udførselen af Fedevarer har været i kolossal Stigning: fra ca. 455 Mill. Pd. reduc. Korn i 1875 til ca. 2752 Mill. i 1898. — Den samlede

Overskudsudførsel har svinget noget. I Perioden 1875—89 er den i langsom, men stadig Tilbagegang; men fra 1890 stiger den ganske betydeligt, utvivlsomt som Følge af de gode Høstaar. I 1897 og 1898 har den igen været i Tilbagegang.

IV a.

Af foranstaaende Tabeller for Høsten og Udførselsoverskudet vil man, saa vidt jeg kan skjønne, kunne drage flere ganske interessante og instruktive Resultater.

Trækker man Overskudsudførslen fra Høsten, faar man Hjemmeforbruget. Dette Forbrug deler sig væsentlig i fire Hovedgrupper: Saasæd, Foder til Heste og Uldproduktion samt Menneskeføde (Korn og dyriske Produkter omregnet i Korn). Trækker man Summen af de tre første Grupper fra »Landets Forbrug«, faar man, hvad der er brugt til Menneskeføde i reduceret Korn.

Som man vil se af nedenstaaende Tavle, er der en Rubrik: »Idealt Fødeforbrug«, hvilken er fremkommen for at udjævne de stærke Spring i Rubriken »Fødeforbrug«. De enkelte Aars disponible Fødeemner falder nemlig ikke ganske sammen med Fødeforbruget. Fordi man et Aar har en stor Høst, bliver denne ikke strax fortæret; man vil derimod ved Aarets Slutning sandsynligvis have en forholdsvis stor Beholdning — omvendt ved en daarlig Høst en forholdsvis ringe. Disse Beholdninger kan man imidlertid ikke regnskabsmæssigt faa fat i og derigennem faa Differencen med, af hvilken Grund den noget springende Fremgang i Fødeforbruget er udjævnet i Rubrikken »Idealt Fødeforbrug« (se Side 548).

Den sidste Rubrik i denne Liste er ganske oplysende. Ved at sammenholde den med det Minimum af Fødemidler, en Befolkning kan lade sig nøje med, faar man et ganske godt Indblik i Danmarks Befolkningsforhold og Ernæringsvilkaar i Tidsrummet 1875—1898.

Fødeforbruget i Danmark 1875—1898,

udtrykt i Millioner Pund reduceret Korn.

Aar	Høsten	Overskuds- udførslen	Landets Forbrug	Forbrug til Saasæd, Heste og Faar (Uld)	Fødeforbrug	Idealt Fødeforbrug	Millioner Indbyggere	Pund reduc. Korn pr. Indbygger
1875	6668. ⁶²	1547. ¹¹	5121. ⁵¹	1843. ⁶¹	3277. ⁹⁰	3100	1.873	1655
1876	6270. ⁷⁹	1588. ⁶⁸	4682. ¹¹	1855. ⁴⁹	2826. ⁶²	3200	1.891	1692
1877	6299. ⁵²	1006. ³⁰	5293. ²²	1822. ⁷¹	3470. ⁵¹	3300	1.911	1727
1878	7253. ⁰⁹	1238. ⁹⁰	6015. ⁰⁹	1803. ⁵⁷	4211. ⁵²	3400	1.930	1762
1879	6668. ³⁵	1211. ¹⁹	5457. ¹⁶	1796. ⁹²	3660. ²⁴	3500	1.949	1796
1880	7337. ⁵⁵	1360. ²⁸	5977. ²⁷	1798. ⁹⁷	4178. ³⁰	3600	1.969	1828
1881	6657. ⁷²	1171. ⁰¹	5486. ⁷¹	1834. ⁴⁷	3652. ²⁴	3700	1.989	1860
1882	7352. ¹⁷	1317. ⁴⁹	6034. ⁶⁸	1874. ⁷¹	4159. ⁹⁷	3800	2.010	1891
1883	7036. ⁴⁶	1417. ⁶⁵	5618. ⁸¹	1891. ⁴⁵	3727. ³⁶	3900	2.030	1921
1884	7186. ⁰⁷	1149. ⁰⁴	6037. ⁰³	1878. ¹¹	4158. ⁹²	4000	2.050	1951
1885	7493. ¹⁴	991. ³²	6501. ⁸²	1891. ⁵³	4610. ²⁰	4100	2.071	1980
1886	7526. ⁴⁴	1376. ²⁸	6150. ¹⁶	1880. ⁴⁷	4269. ⁶⁹	4200	2.091	2009
1887	7475. ⁰⁴	1298. ³⁰	6176. ⁷⁴	1853. ⁷³	4323. ⁰¹	4300	2.111	2037
1888	7473. ⁰⁹	1146. ³⁴	6326. ⁷⁵	1881. ⁵⁷	4445. ¹⁸	4400	2.132	2064
1889	7416. ⁸⁵	1346. ⁵⁷	6070. ²⁸	1921. ³⁶	4148. ⁹²	4500	2.152	2091
1890	8107. ⁴³	1704. ⁸⁷	6402. ⁵⁶	1946. ⁴⁶	4456. ¹⁰	4600	2.172	2118
1891	8113. ⁸⁸	1739. ⁵⁵	6374. ³³	2000. ²⁹	4374. ⁰⁴	4700	2.194	2142
1892	8752. ⁸⁷	1731. ²⁵	7021. ⁶²	2044. ⁷⁹	4976. ⁸³	4800	2.216	2166
1893	7399. ⁶³	1651. ²⁰	5748. ⁴³	2061. ⁵⁸	3686. ⁸⁵	4900	2.238	2189
1894	8278. ⁹⁵	1507. ¹⁵	6771. ⁸⁰	2054. ³⁷	4717. ⁴³	5000	2.261	2211
1895	8748. ⁴⁰	1739. ⁹²	7008. ⁴⁸	2032. ⁶¹	4975. ⁸⁷	5100	2.283	2234
1896	8831. ⁵⁶	1880. ¹¹	6951. ⁴⁵	2063. ⁸⁴	4887. ⁶¹	5200	2.306	2255
1897	8491. ⁷⁶	1348. ⁶⁹	7143. ⁰⁷	2041. ³⁶	5101. ⁷¹	5300	2.329	2276
1898	8950. ⁵⁶	1432. ⁹⁰	7517. ⁶⁶	2119. ²⁶	5398. ⁴⁰	5400	2.352	2296

Til Indledning skal jeg bemærke, at der ned gennem Tiderne har hersket ret uklare Forestillinger om Betingelserne for og Ønskeligheden af en Fremvæxt eller en Reduktion af Befolkningsmængden, de Grundlove, hvorpaa Udviklingen eller Tilbagegangen beroede, og de Midler, igjennem hvilke man skulde paavirke disse Forhold.

Jeg skal ikke her komme ind paa den historiske Udvikling af disse Spørgsmaal, der i deres Hovedtræk turde være tilstrækkelig kjendte; kun sige, at derom har man nødvendigvis altid været enige: at Befolkningsmængden maatte staa i et vist Forhold til den disponible Fødemængde — men i hvilket Forhold, ja derom har der maaske været mindre Klarhed.

Paa Grundlag af foranstaaende Statistik skal jeg søge at udrede nogle enkelte Traade af det Livsvæv, hvoraf det menneskelige Samfund er vævet, og som referere sig til ovennævnte Spørgsmaal.

Først vil jeg da stille det Spørgsmaal:

Hvilket er det Minimum af Føde, et Samfund kan lade sig nøje med?

Rent i Almindelighed kan Spørgsmaalet ikke besvares. Klimatiske Forhold, Typeforskjelligheder, større eller mindre Arbejdsydelse osv. vil nødvendigvis paavirke Svaret. Ja, selv om man tager et vist klimatisk Bælte, en enkelt Nation, faar Spørgsmaalets Besvarelse sine Vanskeligheder. Man har ganske vist i de senere Aar skaffet Klarhed over mange Forhold vedrørende Ernæringslivet: man har konstateret den nødvendige Ernæringsmængde for Voxne og Børn, Mænd og Kvinder, aandeligt og legemligt Arbejdende osv.; men et Gjennemsnitsforbrug for en hel Nation, et større Samfund, har man, saavidt mig bekjendt, ikke opstillet.

Nedenstaaende findes opført tre typiske Ernæringstrin, hvilke dog ere givne med et vist Forbehold.

1. Fattig Befolkning:

	Dagligt Forbrug pr. Individ	
	Gram	Gram reduc. Korn
Brødkorn.....	500	500
Kartofler	1000	333
Skummet Mælk.....	1000	167
Fedt (Margarine).....	50	350
Sukker.....	20	20
Svinekjød (Flæsk).....	25	150
		<hr/>
		1520

= ca. 3 Pd. Korn pr. Dag,
ca. 1100 Pd. aarlig pr. Individ. —

2. Dansk Befolkning:

Brødkorn.....	450	450
Kartofler	450	150
Kjød og Æg.....	96	1070
Sød og skummet Mælk.....	700	233
Sukker.....	64	64
Smør og Margarine	41	557
		<hr/>
		2524

= ca. 5 Pd. Korn pr. Dag,
ca. 1825 Pd. aarlig pr. Individ. —

3. Velstaaende Befolkning:

Brødkorn.....	400	400
Kartofler	200 (?)	67
Kjød.....	250	2500
Smør.....	70	1120
Æg.....	100	600
Sød Mælk.....	400	300
Sukker.....	80	80
		<hr/>
		5067

= ca. 10 Pd. Korn pr. Dag,
ca. 3650 Pd. aarlig pr. Individ. —

Tallene for »Fattig Befolkning« er resulteret af en Undersøgelse af, hvad en polsk Roearbejderske forbruger, for »Dansk Befolkning« af det omtrentlige Forbrug i 1893 (eksklusive Forbruget af Korn til Øl og Brændevin) og for »Velstaaende Befolkning« paa Grundlag af, hvad der overhovedet kan tænkes brugt i Maximum af Kjød,

Smør, Æg osv. — Jeg skal bemærke, at alle de Fødemidler, som spille en mindre væsentlig Rolle, Kolonialvarer, Krydderier osv., ikke ere medtagne.

Sammenholder man nu disse Ernæringstyper med de statistiske Resultater, vil man først se, hvilket Spring der er fra en »fattig Befolknings« Ernæringsforbrug til en »dansk Befolknings«. Naar man tænker sig, at en fattig Befolkning maa lade sig nøje med 1100 Pd. reduc. Korn aarlig pr. Individ, og at en dansk i 1898 er naaet op til 2300 Pd., vil man forstaa Afstanden.

Man kunde fristes til at sige, at vi Danske levede luxuriøst, naar man ikke samtidig maatte indrømme, at et Forbrug af $\frac{1}{5}$ Pd. Kjød og $\frac{1}{20}$ Pd. Smør daglig er en ganske beskedne Fordring til Livet. Men alligevel er det Kjødforbruget (Æg, Smør osv.), der betegner Luxusforbruget.

Man se hen til Ernæringsnormen for »Velstaaende Befolkning«, og man vil finde et omtrent 5 Gange saa stort Forbrug af reduc. Korn som det, en fattig Befolkning forbruger, og uden at det er ganske afgjort, om hint Samfundslag overhovedet er bedre ernæret end det fattige, et Forhold, der udelukkende skyldes et stigende Forbrug af Kjød (Smør).

For at forstaa, hvilken uhyre Kostbarhed der er forbundet med at dække sit Æggehvistedofbehov gennem Kjød, Æg osv., skal jeg blot bemærke, at 1 Pd. Æggehvistedof koster i Kjød ca. Kr. 2,50, medens det i Brød, Ærter, skummet Mælk osv., kan kjøbes for ca. 25 Øre pr. Pd. og ganske af samme Næringsværdi.

Man vil endvidere af disse Tal se, at Befolkningsmuligheden er et ganske elastisk Begreb. Jo tarveligere Befolkningen lever, jo mere den nærmer sig Typen for »Fattig Befolknings« Ernæring, desto større kan Befolkningen være — helt op imod 5 Millioner Mennesker i Danmark. Vilde alle derimod leve som »Velstaaende Befolkning«, kunde der kun ernæres ca. $1\frac{1}{2}$ Million Mennesker.

Som Kuriosum skal jeg anføre, at kommer man en Gang saa vidt, at man erstatter Heste med anden Kraft — Damp, Elektricitet osv. — vilde Hestefoderet være tilstrækkeligt til at ernære 700,000 Mennesker mere i Danmark.

IV b.

Uagtet det er et temmelig voveligt Eksperiment at søge at udfinde Befolkningens Forbrug af Fødemidler her i Landet, navnlig for den Tid, der er gaaet, har jeg dog gjort Forsøget for nogle vigtigere Fødemidlers Vedkommende. Det var egentlig ikke min Bestemmelse at ville have offentliggjort disse Tal; men da de viste sig at staa en Del i Modstrid med de Resultater, jeg er kommen til i mine Beregninger af Fødeforbruget her i Danmark — i reduceret Korn —, forekom det mig rigtigst at tage dem med. Det kunde maaske hjælpe en eller Anden til at finde en eventuel Fejl, principiel eller regnskabsmæssig. Med Hensyn til Uoverensstemmelsen, da ligger den deri: at medens Beregningen af Fødeforbruget naturligt fører til at slutte til et voxende Forbrug af Kjød, Smør, Æg osv., et aftagende af Kartofler, Brød osv., viser det sig, at Kjødforbruget synes at have været nogenlunde konstant i den sidste Menneskealder, at Smørforbruget er gaaet betydeligt tilbage, og Forbruget af Kartofler gaaet fremad (se Tabellerne Side 553, 556 og 557).

Produktion og Forbrug af Kjød.

Aar	Ialt produceret Oxe-, Faare- og Svinekjød Mill. Pund	Overskudsudførsel af Oxe-, Faare- og Svinekjød Mill. Pund	Besætningens Tilvæxt Mill. Pund	Forbrug Mill. Pund	Millioner Indbyggere	Kjødforbrug aarlig pr. Individ Pund
1875	226.7	89.0	4.7	133.0	1.873	71
1876	229.1	92.0	4.2	132.7	1.891	70
1877	231.5	86.2	3.2	142.1	1.911	74
1878	233.9	79.6	3.0	151.3	1.930	78
1879	236.3	74.1	2.5	159.7	1.949	82
1880	238.7	88.7	2.0	148.0	1.969	75
1881	241.2	88.6	2.0	150.6	1.989	76
1882	249.7	110.4	1.0	138.3	2.010	69
1883	258.3	139.5	0.0	118.8	2.030	59
1884	266.9	132.8	0.6	133.5	2.050	65
1885	275.4	92.9	1.0	181.5	2.071	88
1886	283.9	110.5	3.0	170.4	2.091	81
1887	292.5	126.2	5.5	160.8	2.111	76
1888	301.1	110.8	8.0	182.3	2.132	85
1889	305.4	132.6	10.5	162.3	2.152	75
1890	309.7	138.4	12.5	158.8	2.172	73
1891	314.0	150.4	11.5	152.1	2.194	69
1892	318.3	152.6	10.5	155.2	2.216	70
1893	322.6	143.2	9.5	169.9	2.238	76
1894	338.9	167.1	7.0	164.8	2.261	73
1895	355.2	196.9	7.0	151.3	2.283	66
1896	371.6	196.7	7.0	167.9	2.306	73
1897	387.9	174.2	7.0	206.7	2.329	89
1898	404.2	167.6	7.0	229.6	2.352	98

B r ø d k o r n f o r b r u g e t .

Exakte Tal herfor foreligge ikke, og jeg skulde heller ikke have berørt dette Emne, hvis jeg ikke gennem en Undersøgelse af vort Hvedeforbrug — Hvedemelsforbrug —

B r ø d k o r n f o r b r u g .

Aar	Ialt Millioner Pund		Aarligt Forbrug i Pund pr. Individ	
	Rug	Hvedemel	Rug	Hvedemel
1875	548.77	69.32	293.0	37.0
1876	599.72	24.31	317.1	12.9
1877	526.17	104.46	275.3	54.7
1878	599.82	37.08	310.8	19.2
1879	548.04	95.13	281.2	48.8
1880	566.59	83.18	287.8	42.2
1881	575.98	80.39	289.6	40.4
1882	505.61	157.69	251.5	78.5
1883	502.96	166.94	247.8	82.2
1884	489.80	186.70	238.9	91.1
1885	510.18	173.25	246.3	83.7
1886	551.75	138.28	263.9	66.1
1887	497.08	199.55	235.5	94.5
1888	573.61	129.95	269.0	61.0
1889	508.40	201.76	236.2	93.8
1890	583.85	132.91	268.8	61.2
1891	498.07	225.95	227.0	103.0
1892	567.62	163.66	256.1	73.9
1893	523.10	215.44	233.7	96.3
1894	509.30	236.83	225.3	104.7
1895	503.76	249.63	220.7	109.3
1896	526.80	234.18	228.4	101.6
1897	566.43	202.14	243.2	86.8
1898	562.91	213.25	239.3	90.7

havde fundet en ret interessant Relation mellem Forbrug og Pris, idet det nemlig viser sig, at Hvedemelsforbruget pr. Individ i de forløbne 25 Aar er steget til det tredobbelte jævnt med den synkende Pris. Omstaaende vil man finde dette Forbrug specificeret for de enkelte Aar, og ved Siden deraf har jeg stillet det sandsynlige Rugforbrug. Da man ikke kjender det exakte Brødkornforbrug, er jeg gaaet ud fra det sædvanlig antagne: 330 Pd. pr. Individ aarlig; selvfølgelig varierer det noget fra det virkelige.

Femaarigt Gjennemsnit.

Aarene	Ialt Millioner Pund		Aarligt Forbrug i Pund pr. Individ	
	Rug	Hvedemel	Rug	Hvedemel
1875—79	564.50	66.06	295.5	34.5
1880—84	528.19	134.98	263.1	66.9
1885—89	528.20	168.56	250.2	79.8
1890—94	536.39	194.96	242.2	87.8
1895—98	539.98	224.80	232.9	97.1

Af dette Rugforbrug vil man se, at vi have meget mere Rug disponibelt end det, der bruges til Brødkorn.

Da den disponible Rugmængde andrager i femaarigt Gjennemsnit:

1875—79	825.22	Mill. Pund,
1880—84	905.90	— —
1885—89	895.12	— —
1890—94	968.06	— —
1895—98	944.13	— —

vil man se, at selv om man drager Saasæden — ca. 100 Mill. Pd. — fra, maa en stor Del af vor Rug anvendes til Kreaturfoder. En Del heraf anvendes dog som Rugklid.

Forbrug af Smør, Fedt og Margarine i Mill. Pd.

Aar	Produktion af Smør	Overskudsindførsel af Smør	Forbrug af Smør	Overskudsindførsel af Fedt og Margarine (Forbrug)	Ialt aarligt Forbrug af Smør, Fedt og Margarine	Aarligt Forbrug af Smør Pd. pr. Individ.	Aarligt Forbrug af Fedt og Margarine (indf.) Pd. pr. Individ.	Tilsammen Forbrug af Smør og indført Fedt og Margarine Pd. pr. Individ
1875	74.97	23.30	51.58	1.98	53.56	27.5	1.1	28.6
1876	76.34	26.07	50.27	3.66	53.93	26.6	1.9	28.5
1877	77.71	20.27	57.44	4.86	62.30	30.1	2.5	32.6
1878	79.08	18.32	60.76	4.19	64.95	31.5	2.2	33.7
1879	80.45	18.85	61.60	4.61	66.21	31.6	2.4	34.0
1880	81.82	19.17	62.65	8.41	71.06	31.8	4.3	36.1
1881	83.20	18.22	64.98	6.57	71.55	32.7	3.3	36.0
1882	85.92	21.78	64.14	2.86	67.00	31.9	1.4	33.3
1883	88.64	27.07	61.57	3.71	65.28	30.3	1.8	32.1
1884	91.36	24.88	66.48	3.37	69.85	32.4	1.6	34.0
1885	94.09	26.28	67.81	5.85	73.66	32.7	2.8	35.5
1886	96.82	32.04	64.78	4.89	69.67	31.0	2.3	33.3
1887	99.55	38.05	61.50	6.64	68.14	29.1	3.1	32.2
1888	102.28	47.98	54.30	3.96	58.26	25.5	1.9	27.4
1889	107.93	54.95	52.98	8.02	61.00	24.6	3.7	28.3
1890	113.58	70.56	43.02	14.44	57.46	19.8	6.6	26.4
1891	119.24	69.38	49.86	14.74	64.60	22.7	6.7	29.4
1892	124.89	68.27	56.62	14.10	70.72	25.6	6.4	32.0
1893	130.54	72.32	58.22	10.87	69.09	26.0	4.9	30.9
1894	135.39	80.15	55.24	13.65	68.89	24.4	6.0	30.4
1895	140.24	87.32	52.92	14.38	67.30	23.2	6.3	29.5
1896	145.09	88.71	56.38	16.35	72.73	24.4	7.1	31.5
1897	149.94	96.21	53.73	23.64	77.37	23.1	10.1	33.2
1898	154.79	111.56	43.23	30.25	73.48	18.4	12.9	31.3

Til disse Forbrugslister skal jeg yderligere bemærke: Naar der her er Tale om Forbrug af Fedt og Margarine, drejer det sig kun om Overskudsindførslen heraf. En Nations Fedtforbrug i sin Helhed kan overhovedet temmelig

Forbrug af Kartofler.

Aar	Produceret Mill. Pd.	Saasæd Mill. Pd.	Disponibel Mill. Pd.	Aarlig dis- ponibelt pr. Individ Pund
1875	631.45	115.3	516.2	276
1876	572.36	114.9	457.5	242
1877	457.45	116.3	341.2	179
1878	594.39	117.6	476.8	247
1879	342.11	118.9	223.2	115
1880	724.26	120.3	604.0	307
1881	664.68	121.6	543.1	273
1882	445.01	124.5	320.5	159
1883	853.27	127.5	725.8	358
1884	732.53	130.4	602.1	294
1885	811.75	133.3	678.5	328
1886	872.78	136.2	736.6	352
1887	911.51	139.2	772.3	366
1888	711.26	142.1	569.2	267
1889	1083.16	142.1	941.1	437
1890	662.67	142.2	520.5	240
1891	766.20	142.2	624.0	284
1892	1002.55	142.3	860.3	388
1893	1145.33	142.3	1003.0	448
1894	878.19	142.4	735.8	325
1895	1099.12	142.4	956.7	419
1896	1154.39	142.5	1011.9	439
1897	1073.01	142.5	930.5	400
1898	881.32	142.5	738.8	314

vanskelig præciseres, da Kjød- og Fedtforbrug i høj Grad er kjædet sammen ved Nydelsen af Kjød. — Hvad Kartoffelbruget angaar, da drejer det sig her ikke om det egentlige Forbrug, men om, hvad der er disponibelt pr. Individ; en Del bruges paa Brænderierne, en Del til Kreaturfoder.

**Femaarigt Gjennemsnit af Danmarks samlede
Høstudbytte i 1875—1898,**

beregnet i Millioner Pund reduc. Korn samt i Millioner Kroner.

Aarene	1. Høsten i reduc. Korn excl. Græsning. Mill. Pund	2. Høsten i reduc. Korn incl. Græsning. Mill. Pund	3. Værdien af Høsten excl. Græsning (St. Bureau). Mill. Kr.	4. Værdien af Høsten incl. Græsning (Hø og Græs- ning = St. Bureaus Bland- sædsværdi. Mill. Kr.	5. Værdien af Høsten af Ager og Eng (St. Bureau). Mill. Kr.	6. Værdien af Høsten af Ager og Eng (St. Bureaus Blandsædsværdi) Mill. Kr.	7. Foldudbyttet af Korn. Tdr.	8. Foldudbyttet af Korn. Sække à 200 Pd.: Deciton
1875-79	4492. ²⁵	6632. ²⁵	289. ⁵⁸	420. ²⁸	56. ⁶⁵	53. ⁹¹	9. ⁶¹	8. ³²
1880-84	4873. ⁹⁹	7113. ⁹⁹	308. ¹⁶	424. ⁶⁵	61. ⁶⁶	47. ¹²	10. ¹⁷	8. ⁷³
1885-89	5136. ⁹¹	7476. ⁹¹	271. ⁶⁷	375. ⁵²	55. ⁴⁴	41. ⁹⁹	10. ⁰⁹	8. ⁶²
1890-94	5690. ⁵⁵	8130. ⁵⁵	306. ⁶⁹	421. ⁶⁵	64. ¹⁶	52. ⁴⁸	10. ⁶⁶	9. ⁰⁵
1895-98	6225. ⁵⁷	8755. ⁵⁷						9. ²²

V.

Endnu skal her gjøres en Samstilling af Masse- og Pengeværdierne. Man vil faa et Overblik over, hvilket falsk Billede Pengene giver, hvor de skulle maale en saadan Udvikling. — Ligeledes er der her gjort en Samstilling med nogle af Statistisk Bureaus Tal, hvor de differere fra nærværende.

Til disse Talrækker skal jeg bemærke Følgende:

Først vil man maaske lægge Mærke til Forskjellen mellem Værdien af Danmarks Høst ex- og inclusive Græsningen, og man vil hurtig blive klar over, at skal man have et virkeligt Helhedsblik over Landbrugets økonomiske Stilling, tør den store Sum, som Græsningen repræsenterer, ikke mangle. De to Kolonner 5 og 6 vise Værdien af Ager- og Enghø: 5 beregnet paa Grundlag af Københavns Torvepriser (benyttet af Statistisk Bureau?),

6 beregnet efter Blandsædsværdien. I Kolonne 4 er til Værdien af Ager- og Enghø brugt Blandsædsværdien.

I Kolonne 7 og 8 er Foldudbyttet vist i Tønder og Sække à 200 Pd. (Deciton). Som jeg tidligere har gjort opmærksom paa, bliver Foldudbyttet ikke alene absolut, men ogsaa relativt misvisende ved Anvendelse af Tøndebetegnelsen som Maal, idet »Tdr.« ikke formaar at udtrykke Udviklingen korrekt, hvor der er større Variationer i Forholdet mellem Dyrkningen af tungere og lettere Kornsorter.

At der iøvrigt kan drages langt videregaaende Slutninger af disse Tal, naar de en Gang i Tiden blive mere exakt bestemt og videnskabeligt behandlede, er vist utvivlsomt. Blandt andet forekommer det mig, at Ernæringsspørgsmaalet — Befolkningsforholdet — vil kunne blive klarere belyst end hidtil, ligeledes den stigende eller faldende Velstand osv.

Den Kjendsgjerning, der jo saa ofte drages frem, at Landbruget er Danmarks Hovederhverv, vil gennem disse Tal sandsynligvis faa en endnu langt større Rækkevidde: man vil gennem dem ikke alene finde, at Landbruget er Hovederhvervet, men at det saa at sige er det eneste virkelig direkte produktive Erhverv herhjemme. Man vil ved nøjere Eftersyn finde, at de fleste af vore andre Erhverv i mindre eller større Grad ere knyttede til Landbruget som Hjælpeerhverv. Møller, Mejerier, Brænderier og Bryggerier, Sukkerfabrikker og Slagterier, Maskinfabrikker, Haandværk af de forskjelligste Slags — alt grupperer sig om Landbruget. Det er Landbruget, som atter og atter giver vore Skibe noget at sejle med, vore Kjøbmænd Varer at omsætte. Det er Landbrugets Penge, hvorfor vi uddybe vore Havne, hvorfor vi holde dem vedlige og administrere dem; det er Landbrugets Produkter og dets Hjælpemidler, der giver vore Jærnbaner noget at bestille — kort sagt, Tallene ville endnu skarpere end hidtil kaste Lys over, at Landbruget her i Danmark er det Centrale, hvorom saa at sige hele vort økonomiske Liv drejer sig.

Idet jeg nu afslutter, skal jeg kortelig resumere, hvilken Udvidelse vor Landbrugsstatistik, saa vidt jeg kan skjønne, bør have for at blive fuldt effektiv:

1. Græsmerkernes Værdi maa søges fastslaaet — igjennem Sogneraadene (?).
2. Størrelsen af vor Mælkeproduktion samt de deraf afledede Produkter, og saa vidt muligt hvortil de bruges, bør fastslaaes — gjennem Mejerierne, saa vel Andels- og private som Gaarde, der levere Mælk til Byerne.
3. Kjødproduktionen bør søges fastslaaet — gjennem Kontrolforeningerne eller andre landøkonomiske Institutioner.
4. Høsten bør foruden i Penge opgives i reduceret Korn.
5. Ved Ind- og Udførslen af levende Kreaturer skal den omtrentlige Vægt opgives.
6. Enheden »Tønde« ændres til Deciton (Sække à 200 Pund), Stykketal til Vægt (Ko.) o. s. v.

Af andre Opgaver, som det sandsynligvis vil blive Fremtiden forbeholdt at løse, skal jeg nævne Foderstofforbruget pr. 100 Pd. Kjød, Mælk, Æg, Flæsk osv., Produktionspriserne for Landbrugsprodukter, vegetabile som dyriske etc.

Og maa jeg saa bringe de mange Landmænd en Tak for den Velvilje, hvormed de have givet mig Oplysninger til dette Arbejde! Maa jeg bringe en Tak til d'Hrr. Forstander la Cour, Næsgaard, og Redaktør Erhard Frederiksen for velvillig Assistance, og sidst men ikke mindst en Tak til Chefen for Statistisk Bureau, Hrr. M. Rubin, for den opmuntrende Kritik, han har ladet dette Arbejde blive til Del, og som har været væsentlig medbestemmende til, at det er kommen frem.

Efterskrift.

Foranlediget ved nogle Randbemærkninger fra Redaktionen Side til mit Manuskript, har jeg ment det heldigt at tilføje en Efterskrift, dels for at forebygge mulige Misforstaaelser, dels for at gjøre Rede for nogle Talkonstanter, jeg har brugt til Udgangspunkt for en Del af Beregningerne.

Rent i Almindelighed skal jeg først bemærke, at det oprindelige Grundlag for denne Afhandling ligger nogle Aar tilbage i Tiden, nemlig en Del Undersøgelser, foretagne for De danske Sukkerfabriker, for at finde en Form for et Landbrugsregnskab, hvor det egentlige Pengeregnskab blev kjædet sammen med Landbrugets fabrikative Resultater, senere en Del Undersøgelser — ogsaa for De danske Sukkerfabriker — sammen med Redaktør Erhard Frederiksen over Melassens Næringsværdi, og endelig en Række Undersøgelser af Kalkslammens Ernæringsværdi i forskjellige Jordarter: Ler, Sand, Mose. Ved disse Arbejder opsamledes der efterhaanden en ganske fyldig Landbrugsstatistik, som i en væsentlig Grad har fundet Anvendelse i denne Afhandling.

Paa den første Side af denne Afhandling har jeg, ved at kalde den et Forsøg, villet akcentuere, at man ikke maa vente exakte Tal, og det vil jeg ogsaa gjerne gjentage paa den sidste for at forebygge mulige Misforstaaelser. Det staar mig nemlig fuldstændig klart, at det Talmateriale, jeg har samlet sammen, paa mere end ét Punkt kan trænge til Ændringer, maaske endog ganske radikale, at der for at komme Sandheden helt ind paa Livet maa langt mere dybtgaaende Undersøgelser til, end min Tid tillader mig at ofre derpaa; men paa den anden Side haaber jeg, at som et Forsøg paa at danne et Grundlag, hvorpaa der kan arbejdes videre, maa det være brugeligt.

De Talkonstanter, der i en vis Forstand have voldt mig de fleste Betænkeligheder at gaa ud fra, ere unægtelig

de, der ere bestemmende for Mælkeproduktionens Størrelse. De eneste exakte Tal, der, saavidt mig bekendt, gives, ere de, der under »Mælkeribrugtet i Danmark« offentliggjøres i »Tidsskrift for Landøkonomi«. At disse Tal ikke godt kunne bruges som Udgangspunkt, vil man forstaa deraf, at det Billede, de giver af Udviklingen, næsten er Stagnation i Mælkeydelse pr. Ko. Stiller man Resultaterne sammen for de sidste 20 Aar, har man:

Aar 1879—83	4485	Pund Mælk pr. Ko	aarlig,				
— 1884—88	4845	—	—	—	—	—	—
— 1889—93	4576	—	—	—	—	—	—
— 1894—98	4960	—	—	—	—	—	—

Faktum er jo imidlertid dette, at Mælkeproduktionen ogsaa pr. Ko er gaaet ganske betydeligt frem i de senere Aar, idet navnlig Bondebruget, som i Begyndelsen af 70'erne forholdsvis kun producerede meget lidt Mælk, nu i Slutningen af 90'erne er ved at naa op imod Herregaardene.

Dette Forhold har fundet sit Udtryk i Konstanterne over Mælke- og Kjødproduktion (Side 542). — Naar der for Produktionstillene for Smør i Midten af 70'erne er forudsat 29 og 30 Pd. Mælk til 1 Pd. Smør, i Slutningen af 90'erne 27 Pd., da ere disse Tal vel næppe fuldtud korrekte, men variere næppe saa meget fra Virkeligheden, at det kan faa Indflydelse paa Hovedresultatet.

Hvad dernæst Reduktionstillene for Vegetabilier angaar, da har jeg væsentlig holdt mig til Statistisk Bureau, selv om et enkelt Tal varierer noget fra det almindelig brugte.

2 ¹ / ₂ Pund Hø	=	1 Pund reduc. Korn,			
3 — Kartoffler.	=	1 — — —			
10 — Roer	=	1 — — —			

Ofte regnes 4 Pd. Kartoffler til 1 Pd. reduc. Korn.

Hvad der derimod har voldet mig mange Vanskeligheder, har været at finde Reduktionstillene (Produktionstillene) for Fedevarer, navnlig hvor det gjælder om at

tage Hensyn til Ind- og Udførsel, slagtet Vægt i Forhold til levende osv. Ved Ud- og Indførsel kjender man saaledes kun Stykketallet, ikke Vægten. Gjennem Exportører, Andelsslagterier, offentlige Slagtehuse osv. har jeg søgt at finde Talkonstanter, der dog sikkert trænge til adskillig Revision.

Hele denne Reduktion har iøvrigt medført det største Arbejde og mange Overvejelser, og Mange ville maaske sige: til hvilken Nytte? — Jeg skal dog erindre om, at bagved disse Spørgsmaal ligger i Virkeligheden det vigtige pekuniære Spørgsmaal: hvorledes betaler det sig at omdanne vore Høstprodukter til Fedevarer, — og maaske endnu mere de indførte Foderstoffer? Disse sidste andrage jo saa betydelige Summer, 50 à 60 Mill. Kr. om Aaret, at Spørgsmaalet kan have Interesse nok.
